

האתר הזה נולד לפני עשרות שנים, כאשר הגעתי למסקנה שכשם שהים אינו סופי בגודלו, קל וחומר מפרץ קטן שלמרות שכמה מחברי נדמה להם ממדיו ועומקו מקנים לו את האשליה שהוא אין סופי בממדיו, ובמגוון החי והצומח שבחופו ובעומקו, הוא נתון לאיומים מסוגים שונים, שחלקם אקלימיים, וחלקם נגרמים בידי אדם. במסגרת תפקידי בהייתי נציג החברה להגנת הטבע באילת, היה עיקר עיסוקי לשמור על נכס טבעי – שוניית אלמוגים שהותוותה על ידי גורם ציבורי – עמותת רשומה, שהעזה ברוב חוצפתה להתוות קטע של חוף ולסמנו כשמורת טבע. לא הרבה יודעים שהיוזמה הזאת הייתה שמורת הטבע הימית ותתי-ימית ראשונה בעולם (אף שנדרשו כעשר שנים מאוחר יותר אושרה במסגרת חוק שמורות טבע וגנים לאומיים בכנסת ישראל). מחשש לגורלם של יצורי ים שהאדם חמד – אלמוגים, דגי שוניית טרופיים ורכיכות – יזמתי איסוף מיני רכיכות (שבהם במיוחד הייתה ירידה מחמת איסוף חמדני של חובבים ויצרני מזכרות מהם שעסקו בכך לפרנסתם. במהלך שנות השבעים, אחרי שכבר למדתי וסיימתי מחקר ראשוני על מגוון המינים (כיום הוא מוכר כ"מגוון ביולוגי" שהוא משאת נפשם של אקולוגים ואנשי סביבה). התחלתי לאסוף קונכיות "צדפים" בלשון העם ולזהותם ולקיים אוסף השוואתי, שיהווה בסיס מידע לעתיד, שבהווה – לאחרונה – התברר שחזות פסימית זו התממשה ורבים ממיני היצורים שנאספו בעת הקמת האוסף כבר לא ניתן למצואם בחלקו הצפוני של המפרץ. כיום, מועבר האוסף בשלמותו למוזיאון הטבע בתל אביב, לא לפני שעובד לאתר אינטרנט, כחלק מ"מדריכי הים של ד"ר יעקב דפני, עם קבוצות חי רבות אחרות. כתובת האתר <https://www.Dafni.com/> – דף זה מופיע באתר תחת הכותר "איך למצוא.."

מידע כללי על האתר המצורף לאוסף עם העברתו למוזיאון

שמה של **מערכת הרכיכות** (Mollusca) מטעה, כי רוב המגע שלנו עם רוב הרכיכות הוא באמצעות אברים קשיחים – קונכיות. ראו בתמונות הזעירות מימין לשמאל: (1) **לחלזונות**, (Gastropoda) שהם המחלקה הגדולה במערכת הרכיכות יש לרוב קונכייה מפותלת, שהגוף של הרכיכה שהוא הרך – אינו מכיל לרוב עצמות וחלקי שלד – מתכנס לתוכה. (2) המחלקה השנייה הן **הצדפות** (Bivalvia) שלהן קונכייה דו-קשווית שבה הקשוות לפעמים כמעט זהות, אך במינים שונים הן ולפעמים שונות זו מזו. מחלקות אחרות הן (3) **הכיטונאים** (Amphineura) שלהם מעט נציגים שלרובם קונכייה העשויה משמונה לוחיות מסודרות כרעפים. (4) שיני-ים או **שנהביות** (Scaphopoda) שלהן קונכייה דמוית חת של פיל. (5-6) הם ה**ראש-רגליים** - ה**דיונונים והתמוננים** – לראשונים יש שלד קשה או/גמיש והוא פנימי ולאחרונים – ה**תמוננים**, להם אין שלד כלל. קבוצה יוצאת דופן הם ה**חשופיות** – או חינניות, והן לחלזונות שניוונו או אף איבדו את הקונכייה, והגנתם מתבססת בעיקר על רעילות גופם, וצבעי הרתעה. אורחות חייהם מעניינים מאד, והקורא מוזמן לקרוא עליהם בספרים הנזכרים במקורות (להלן)

כמו בקבוצות האחרות, פיתחנו גלריה של צילומים, בעיקר של קונכיות, שהן המאפיין הבולט ביותר של הרכיכות בעלות הקונכייה, וכן נציגים אופייניים מהקבוצות האחרות. גם כאן, כל תצלום בגלריה מהווה קישור לבני משפחתו והמקורבים לו במיון הטקסונומי. באתר הם מתחלקים ל-18 דפים-לוחות מצולמים הערוכים בסדר המיוני (טקסונומי) כתונות-ים << לחלזונות >> חשופיות >> שנהביות >> צדפות >> דיונונים >> תמוננים. בכל דף-לוח מופיעים בראש העמוד המשפחות המוצגות בו ובגוף הלוחות מפורטים המינים בצירוף מעט פרטים לצורך הזיהוי.

באתר שלנו נכללים כ-800 מינים שנאספו חלקן כאוסף קונכיות (מספר המין באוסף מופיע על הצילום בדף), וחלקם כצילומים של מינים רכים כחשופיות ודיונונים ותמוננים.

כל צילום מהווה תיעוד והוכחה לנוכחות אותה רכיכה במפרץ אילת. לצערנו, קבוצה זו של בעלי חיים ימיים סובלת מפגיעה, הן בשל זיהום והן בשל איסוף יתר, שפוגע בעיקר במינים הנדירים יותר, ואחת ממטרות התיעוד – להכיר את המינים החיים בצפון ים סוף – ממחישה בתוצאותיהם את העובדה שמינים רבים נעלמו מחופינו, כתוצאה מזיהומים, איסוף משחית, והרס של בתי הגידול.

אין בפקסה זו לקבוע או רוב הקבוצה הזאת – נכחד, אלא כי בית הגידול והולך ומצטמצם אינו מתאים לחלק מהמינים שניתן למצואם בחופים אחרים.

הקונכיות באוסף מרוכזים ב-18 קופסאות-מגשים, לא לצורך הצגה אלא כדי למצוא את הפריטים להשוואה עם האתר שנועד לשם כך. הדפים ערוכים בסדר מיוני, מכיטונאים וחלזונות (החשופיות מופיעות בגליונות 9-12 ולהם שער וגלריה נפרדים) ועוברים לצדפות וראש-רגליים, המעבר בין הדפים הוא באמצעות חצים:

הגלריה הראשית מנוסות את הקורא לדפים המבוקשים. בכל ראש דף רשימת המשפחות ו**צירוף מספר הקופסה**.

אני רוצה לנצל הזדמנות זו ולאזכר את מורי שהנחילו לי את התשוקה להעביר לכתב את הידע שבצברתי מתצפיות ואיסופים: ראשון בהם פרופ' אל. ברש, מומחה לרכיכות שספריו ופרסומיו הרבים קידמו את ידע החי התתי-ימי, של הים התיכון וים-סוף. שני ולא אחרון הוא מורי פרופ' לב פישלזון, שהיה הראשון שפרש את התעניינותו על כל קבוצות החי, לכדי הצטרפם למערכת אקולוגית. מאמריו משנת 1970 ואילך היו תיעוד חלוצי, ראשון במינו של חסרי חוליות ממפרץ אילת, אני גאה להיות תלמידו ומקווה שהמדריך הזה מהווה תוספת ראויה, ברמה הפופולרית, לפרסומיו אלה.

מקורות: מידע על רכיכות מפרץ אילת תמצאו בספרים הבאים:

1. דפני, י. מדריך לקונכיות הרכיכות בחוף מפרץ אילת. הוצאת משרד החינוך והחב" להגנת הטבע. תשל"ה. 1975.
2. אנציקלופדיה "החי והצומח של ארץ ישראל", כרך 4 בעריכת ל. פישלזון וע. אלון 1984.
3. הדר, י. רכיכות הים של ארץ ישראל – אורחות חיים. הוצאת אלון ספר 323 עמ' 2011.
4. דפני, י. מפרץ אילת מים סוף ועד סופו הוצאת צ'ריקובר 415 עמ' 2000.
5. דפני, י. חוף אילת (דיגיטלי) Dafni.com/HOF_Eilat.PDF

כמו אחרים, עשרות מיני רכיכות עברו לים התיכון **בהגירה הלספסיאנית (Lessepsian migration)**. מינים שהם ככל הנראה אנדמיים מצוינים תגית עם כוכב.